

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA TASVIRIY FAOLIYAT ORQALI KREATIV KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH

Ihomov Zufar Zafarovich

Ajiniyoz nomidagi NDPI magistranti

Annotatsiya: *Mazkur tezisda umumta'lim maktablarida tasviriy san'at darslari orqali o'quvchilarning kreativ ko'nikmalarini rivojlantirishning pedagogik ahamiyati yoritilgan. Kreativlik tushunchasining mazmuni, uning asosiy komponentlari hamda tasviriy faoliyat jarayonida namoyon bo'lish xususiyatlari tahlil qilingan. Tasviriy topshiriqlar asosida o'quvchilarning ravon fikrlash, moslashuvchanlik, o'ziga xoslik va boyitish qobiliyatlarini rivojlantirish imkoniyatlari ochib berilgan.*

Kalit so'zlar: *kreativlik, tasviriy san'at, ijodiy fikrlash, Torrance testi, divergent fikrlash, ravonlik, moslashuvchanlik, original fikrlash, pedagogik texnologiya.*

Bugungi kunda ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri – o'quvchilarni mustaqil fikrlaydigan, ijodkor va kreativ shaxs sifatida tarbiyalashdan iboratdir. Globallashuv va raqamli texnologiyalar jadal rivojlanayotgan davrda o'quvchilarning faqat nazariy bilimga ega bo'lishi yetarli emas, balki ushbu bilimlarni amaliyotda qo'llay olish, muammolarga noodatiy yechim topish va yangi g'oyalar yaratish qobiliyatiga ega bo'lishi ham muhim hisoblanadi. Shu sababli kreativ fikrlashni rivojlantirish zamonaviy pedagogikaning dolzarb masalalaridan biri sifatida qaralmoqda.

Tasviriy san'at darslari o'quvchilarning ijodiy salohiyatini rivojlantirish uchun keng imkoniyat yaratadi. Ushbu fan orqali o'quvchilar rang, shakl, kompozitsiya va tasviriy ifoda vositalari yordamida o'z tasavvurlarini erkin ifodalaydi, estetik didini shakllantiradi hamda ijodiy tafakkurini boyitadi. Shu bilan birga, tasviriy san'at darslari o'quvchilarda kuzatuvchanlik, tahlil qilish, taqqoslash va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Kreativlik (inglizcha "creativity") – bu insonning yangi g'oyalarni yaratish, mavjud muammolarga noodatiy va original yechim topish, bilim hamda tajribalarni yangicha usulda qo'llash qobiliyatidir. Kreativlik shaxsning ijodiy tafakkuri, tasavvuri va mustaqil fikrlash jarayoni bilan chambarchas bog'liq bo'lib, u insonning yangilik yaratishga bo'lgan intilishini namoyon etadi. Psixologiya va pedagogika fanlarida kreativlik shaxsning muhim intellektual va ijodiy sifati sifatida e'tirof etiladi. Chunki kreativ inson nafaqat mavjud bilimlarni o'zlashtiradi, balki ularni tahlil qiladi, qayta ishlaydi va yangi vaziyatlarda samarali qo'llay oladi.

Zamonaviy ta'lim tizimida kreativlikni rivojlantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Sababi bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari rivojlangan davrda jamiyatga faqat tayyor bilimlarni egallagan emas, balki mustaqil fikrlay oladigan, yangicha yondashuvlarni taklif qiladigan va innovatsion g'oyalar yarata

oladigan shaxslar zarur bo'lmoqda. Kreativlik o'quvchilarning tafakkurini faollashtiradi, muammoli vaziyatlarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi hamda ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi.

Kreativlikni tadqiq etgan yana bir mashhur olim E.P. Torrance esa kreativlikni insonning tasavvur boyligi, fikr ravonligi, moslashuvchanligi va o'ziga xos g'oyalar yaratish qobiliyati bilan izohlaydi. U tomonidan ishlab chiqilgan "Torrance kreativlik testlari" hozirgi kunda o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini aniqlash va rivojlantirishda keng qo'llaniladi. Pedagogik nuqtai nazardan kreativlik o'quvchilarning mustaqil ta'lim olishiga, erkin fikr bildirishiga va ijodiy faoliyatga bo'lgan qiziqishini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, tasviriy san'at darslarida kreativlik o'quvchilarning rang tanlashi, kompozitsiya yaratishi, obrazlarni tasvirlashi va badiiy ifoda vositalaridan foydalanishida yaqqol namoyon bo'ladi. Bunday faoliyat o'quvchilarning estetik didini rivojlantirish bilan birga, ularning tasavvurini kengaytiradi va ijodiy salohiyatini yuzaga chiqaradi.

Shuningdek, kreativlik insonning kundalik hayotida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Kreativ fikrlaydigan shaxs turli hayotiy vaziyatlarga tez moslasha oladi, muammolarni samarali hal qiladi hamda jamiyat taraqqiyotiga yangicha g'oyalar bilan hissa qo'sha oladi. Shu sababli ta'lim jarayonida o'quvchilarning kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish zamonaviy pedagogikaning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Amerikalik psixolog J.P. Guilford kreativlikni divergent fikrlash bilan bog'laydi. Divergent fikrlash insonning bir muammo yuzasidan turli xil yechimlarni taklif qila olish qobiliyatini anglatadi. Olimning fikriga ko'ra, kreativ inson muammoga bir tomonlama emas, balki turli nuqtai nazardan yondashadi va yangicha g'oyalarni ilgari suradi. Kreativlikni ilmiy jihatdan o'rganishda E.P. Torrance ham muhim o'rin tutadi. U tomonidan ishlab chiqilgan "Torrance kreativlik testlari" bugungi kunda o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini aniqlash va baholashda keng qo'llaniladi. Mazkur testlar o'quvchilarning tasavvur darajasi, noodatiy fikrlashi hamda yangi g'oyalarni yaratish qobiliyatini aniqlashga xizmat qiladi.

Torrance testlari asosan quyidagi ko'rsatkichlarni baholaydi:

- ravonlik – qisqa vaqt ichida ko'p g'oya ilgari surish qobiliyati;
- moslashuvchanlik – muammoga turli nuqtai nazardan yondasha olish;
- o'ziga xoslik – original va noodatiy g'oyalarni yaratish;
- boyitish – g'oyalarni batafsil rivojlantirish qobiliyati.

Tasviriy san'at darslarida ushbu ko'rsatkichlarni rivojlantirish uchun turli ijodiy topshiriqlardan foydalanish mumkin. Masalan, o'quvchilarga oddiy geometrik shakllar berilib, ulardan yangi obrazlar yaratish topshirig'i beriladi. Doira shaklidan quyosh, soat, meva yoki inson yuzi tasvirini yaratish, uchburchakdan tog', archa yoki uy tomini tasvirlash kabi vazifalar o'quvchilarning tasavvurini kengaytiradi. Shuningdek, rasmni davom ettirish topshiriqlari ham kreativ fikrlashni rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Bunda o'quvchiga rasmning ma'lum bir qismi beriladi va u tasvirni

mustaqil davom ettiradi. Ushbu faoliyat o'quvchilarning erkin fikrlashi, fantaziyasi va badiiy tafakkurini rivojlantiradi.

Tasviriy san'at darslarida moslashuvchanlikni rivojlantirish ham muhim ahamiyatga ega. Masalan, "Tabiat manzarasi" mavzusida rasm ishlash topshirig'ida o'quvchilar bir xil mavzuni turlicha talqin qiladi. Ayrim o'quvchilar tog' va daryolarni tasvirlas, boshqalari o'rmon yoki dengiz manzarasini chizadi. Ranglar va kompozitsiyalarning xilma-xilligi o'quvchilarning individual ijodiy yondashuvini namoyon etadi.

Xulosa qilib aytganda, tasviriy san'at darslari o'quvchilarning kreativ ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Ushbu fan orqali o'quvchilarning ijodiy fikrlashi, tasavvuri, estetik didi hamda mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati shakllanadi. Torrance kreativlik testlari esa o'quvchilarning ijodiy salohiyatini aniqlash va rivojlantirishda samarali metodika sifatida xizmat qiladi. Shuning uchun umumta'lim maktablarida tasviriy san'at darslarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish, ijodiy topshiriqlar va interfaol metodlardan keng foydalanish o'quvchilarning kreativ kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar:

1. B.N. Oripov. Tasviriy san'atni o'qitishning zamonaviy pedagogik texnologiyasi, didaktikasi va metodikasi. – Toshkent: Ilm-Ziyo, 2013.
2. S.F. Abdirasilov. Tasviriy san'at o'qitish metodikasi. – Toshkent, 2012.
3. R. Hasanov. Maktabda tasviriy san'at o'qitish metodikasi. – Toshkent: Fan, 2004.
4. B. Boymetov. Qalamtasvir. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2010.